

УДК 338.439:332.1

Н.Т. Шадура-Никипорець

Чернігівський державний технологічний університет

РЕГІОНАЛЬНА КОМПОНЕНТА СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Поглиблено методичні підходи до оцінки розвитку харчової галузі на мезорівні. Обґрунтовано та апробовано авторську методику визначення рівня спеціалізації регіонів. Здійснено групування регіонів за коефіцієнтом регіонального випередження.

Ключові слова: харчова промисловість, оцінка, спеціалізація, коефіцієнт концентрації.

Постановка проблеми. В умовах соціально-орієнтованої економіки питання ефективності функціонування підприємств харчової галузі не втрачає своєї актуальності, а набирає гостроти, адже ринок не визнає неефективних економічних агентів. Особливо важливим є це питання для підприємств в умовах їхнього реформування, вибору оптимальної величини, форми господарювання та поглиблення інтеграційних процесів. Ефективність підприємств з виробництва продуктів харчування варіюється під впливом широкого кола зовнішніх чинників (доходи населення, продуктивність сільського господарства, відкритість національної економіки, розвиток технологій тощо), що визначає проблему, з одного боку, як національно-господарську, з іншого, – як питання адаптації регіональних суб'єктів до ринкових умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосуються дослідження особливостей функціонування, оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку підприємств харчової галузі, як стратегоформуючої ланки розвитку господарства регіону, завжди належать до кола найбільш актуальних. Цим проблемам присвячені праці М.П. Бутка, П.П. Борщевського, Б.М. Данилишина, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковського, Б.Я. Панасюка, П.Т. Саблука, І.О. Сингаївського, М.П. Сичевського, Л.В. Страшинської, В.М. Трегобчука, Л.Г. Чернюк, І.Р. Юхновського та інших вітчизняних дослідників.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зміни, що постійно відбуваються в соціально-економічному розвитку регіонів, потребують проведення регулярних досліджень. У зв'язку з цим, важливого значення набуває потреба в комплексній статистичній індикативній оцінці економічного стану харчової промисловості в регіональному розрізі та визначення на цій основі сучасних тенденцій її розвитку.

Метою статті є дослідження регіональних особливостей функціонування харчової промисловості та виявлення видів діяльності ринкової спеціалізації на основі яких можливо проводити регіональне комплексотворення.

Виклад основного матеріалу. Регіональний розвиток харчової промисловості являє собою трансформацію територіальної організації виробництва продуктів харчування, спрямовану на забезпечення задоволення потреб населення країни і окремих її регіонів у них відповідно до науково обґрунтованих фізіологічних норм споживання і формування потужного експортного потенціалу продовольчих товарів на основі раціонального використання територіальних ресурсів [3]. Оскільки окремі регіони України суттєво різняться за наявним ресурсним потенціалом території та ефективністю його використання, важливим напрямом дослідження харчової промисловості на мезорівні є виявлення саме регіональних особливостей.

Темпи розвитку галузей промисловості дозволяють зробити висновки про ефективність функціонування сфери виробництва у конкретному регіоні та прогнозувати майбутні структурні пропорції. Динаміку структурних зрушень у харчовій промисловості в розрізі регіонів можна оцінити на основі *коефіцієнта випередження* (зростання). За його допомогою проведемо оцінку рівномірності зростання обсягів виробництва харчових товарів по окремих регіонах України. Для більшої точності обрахунків визначимо не річні темпи росту, а середні за період (з 2003-го по 2008 р.), що дозволить знівелювати можливі випадкові відхилення від середньої тенденції. Таким чином, *коефіцієнт регіонального випередження* пропонуємо розраховувати за формулою:

$$K_{PB} = \frac{T_i^{cep}}{T_{\Gamma}^{cep}} \cdot 100\%, \quad (1)$$

де T_i^{cep} – середній темп росту обсягу виробництва галузі в i -му регіоні;

T_{Γ}^{cep} – середній темп росту обсягу випуску промисловості загалом.

Розрахунки середнього за 2005–2008 рр. темпу росту виробництва харчових продуктів, коефіцієнта випередження та встановлення відповідного рангу регіону згруповано у табл. 1.

Таблиця 1

Коефіцієнт регіонального випередження виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів регіонів обласного рангу*

Регіон	Середній темп росту, %	Коефіцієнт випередження, %	Ранг регіону
Україна	108,06	100,00	–
АР Крим (вкл. м. Сімферополь)	114,82	106,26	2
Вінницька	107,46	99,44	13
Волинська	107,24	99,24	14
Дніпропетровська	109,87	101,68	9

Донецька	101,63	94,05	24
Житомирська	105,01	97,17	20
Закарпатська	106,73	98,77	17
Запорізька	110,40	102,16	7
Івано-Франківська	122,53	113,39	1
Київська (вкл. м. Київ)	109,92	101,73	8
Кіровоградська	111,69	103,36	4
Луганська	102,27	94,64	23
Львівська	108,33	100,25	10
Миколаївська	108,03	99,97	12
Одеська	101,61	94,03	25
Полтавська	111,06	102,78	5
Рівненська	105,08	97,24	19
Сумська	106,98	98,99	16
Тернопільська	104,33	96,55	21
Харківська	110,45	102,21	6
Херсонська	106,34	98,41	18
Хмельницька	107,01	99,03	15
Черкаська	114,56	106,02	3
Чернівецька	108,19	100,12	11
Чернігівська	103,75	96,01	22

*Розраховано за даними [11, с. 131].

Наведені розрахунки свідчать про значні територіальні відмінності за цим показником. Вищий від середньодержавного рівня показник територіального випередження виробництва продукції харчової промисловості мають, такі області: Івано-Франківська (на 13,39%), АР Крим (на 6,26%), Черкаська (на 6,02%), Кіровоградська (на 3,36%), Полтавська (на 2,78%), Харківська (на 2,21%), Запорізька (на 2,16%), Київська (на 1,73%), Дніпропетровська (на 1,68%), Львівська (на 0,25%), Чернівецька (на 0,12%). Фактично відповідають загальнонаціональному рівню Вінницька (99,44%), Волинська (99,24%) та Миколаївська (99,97%) області. Найнижчі темпи зростання характерні для Донецької (94,05%) та Одеської (94,03%) областей.

Таблиця 2

Групування регіонів України за коефіцієнтом регіонального випередження

Група	Кількість	Регіони обласного рівня
Регіони прискореного розвитку ($K_{PB} \geq 101\%$)	9	Івано-Франківська, АР Крим, Черкаська, Кіровоградська, Полтавська, Харківська, Запорізька, Київська, Дніпропетровська
Регіони середнього розвитку ($99\% \leq K_{PB} \leq 101\%$)	6	Львівська, Чернівецька, Вінницька, Волинська, Миколаївська, Хмельницька
Регіони уповільненого розвитку ($K_{PB} \leq 99\%$)	10	Донецька, Житомирська, Закарпатська, Луганська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Чернігівська

Важливою особливістю розвитку харчової промисловості України на сучасному етапі є наявність значних регіональних коливань у розміщенні, структурі та динаміці її виробництва. Специфічним проявом просторової організації виробництва є його регіональна спеціалізація, яка проявляється в переважному розвитку на території регіону тих галузей і виробництв, для яких існують найбільш сприятливі природні, економічні, соціальні передумови та ресурси території. Регіональна спеціалізація харчової промисловості в раціональних масштабах приводить до економії витрат суспільної праці, оскільки передбачає найефективніше використання природних умов і ресурсів, матеріально-технічного і трудового потенціалу території [9, с. 118–120].

На нашу думку, для більш повного уявлення про просторову локалізацію, територіальну структуру виробництва, визначення і відбору галузевих пріоритетів всередині харчової промисловості, варто здійснити обрахунок показників спеціалізації за окремими видами товарів. Аналіз вітчизняної та зарубіжної економічної літератури [5; 6; 9; 10; 12] дає змогу визначити спеціалізацію промисловості регіону як питому вагу профільної продукції промисловості (у вартісному відношенні) в загальному випуску товарної продукції. Галузі спеціалізації можна виділити за допомогою коефіцієнтів концентрації. Статистичними показниками, що відбивають конкурентну стійкість галузі в регіоні і потенціал її комплексотворення, можуть служити коефіцієнт локалізації даного виробництва на території регіону, коефіцієнт душевого виробництва і коефіцієнт спеціалізації регіону в даній галузі [1].

Для виокремлення галузей промисловості, пріоритетних з точки зору забезпечення максимального задоволення потреб території при мінімальних витратах ресурсів, професор А.Ф. Мельник пропонує [6, с. 106] застосовувати коефіцієнт концентрації (коефіцієнт локалізації), який можна обрахувати як співвідношення питомої ваги галузі регіону у виробництві регіональної системи та питомої ваги галузі в загальнонаціональному виробництві.

Розрахунки можуть бути зроблені на основі обсягу виробленої продукції, вартості основних виробничих фондів, чисельності основного персоналу, продуктивності праці, фондівіддачі, інвестицій в основний капітал, іноземних інвестицій, експорту та імпорту [2].

Чим більше концентрація (або локалізація) даної галузі в регіоні, тим більше значення коефіцієнта. Якщо $K_K > 1$, то локалізація галузі в регіоні перевищує середню частку цієї галузі у валовому випуску країни.

Коефіцієнт концентрації виробництва промислової продукції регіону на душу населення можна розрахувати [2; 6] як співвідношення частки галузі регіону у виробництві продукції відповідною галуззю в національних масштабах до частки населення регіону в загальній чисельності населення країни.

Коефіцієнт спеціалізації регіону у даній галузі пропонується [2] визначати як частку від ділення питомої ваги галузі регіону у виробництві продукції відповідною галуззю в національних масштабах на питому вагу регіону у ВВП країни.

Якщо розрахункові показники дорівнюють чи більше одиниці, то дані галузі виступають як галузі ринкової спеціалізації і на їх основі можливо проводити комплексотворення. При формуванні комплексів та виборі найбільш пріоритетних видів діяльності (продукції) необхідно оцінити динаміку коефіцієнтів локалізації, тому що збільшення значення показників свідчить про можливі подальші перспективи росту, а зниження – про можливу необхідність розширення асортименту продукції, що випускається, проблеми відповідності сировинної зони чи необхідність модернізації виробництва.

Окрім вищезазначених, сучасна економічна наука пропонує широке коло показників, які можуть застосовуватись для оцінки спеціалізації регіону в територіальному поділі праці. Серед них можна виділити такі: частка регіону в загальнодержавному виробництві даного виду продукції; питома вага галузі спеціалізації в господарському комплексі регіону за вартістю основних засобів виробництва; питома вага галузі спеціалізації в господарському комплексі регіону за обсягами інвестицій; питома вага вивезеної продукції в її загальному регіональному випуску тощо.

Однак важливо зазначити, що будь-який з показників, взятий окремо, недостатньо цілісно відбиває сутність спеціалізації. Так, показник питомої ваги галузі спеціалізації в господарському комплексі регіону значною мірою залежить від розвитку промислового комплексу в цілому, тому висока питома вага харчової промисловості в господарському регіоні, взята окремо, може бути ознакою як спеціалізації регіону, так і його відставання в промисловому розвитку [10, с. 118–120].

Для найбільш точної оцінки спеціалізації регіону на виробництві певних видів продуктів харчування слушним видається використання не окремо обраного показника (часткового), а системи показників, на основі яких може бути обрахований інтегральний показник. Важливою умовою відбору показників для обрахунку інтегрального індикатора є використання тих із них, які б не суперечили один одному. Галузь може мати значну частку в промисловому комплексі регіону і незначну – в загальнодержавному виробництві продукції, або ж регіон може мати високу частку в загальнодержавному виробництві продукції, але значно відставати за показником середньодушового виробництва чи виробництва на одиницю території від середньонаціонального рівня.

Серед інтегральних показників спеціалізації можна виділити *індекс суміщених показників*, запропонований Л.В. Опацьким:

$$I_{СП} = I_{Тов} \cdot I_{Нас}, \quad (2)$$

де $I_{СП}$ – індекс суміщених показників;

$I_{Тов}$ – індекс товарності галузі в регіоні (співвідношення питомої ваги продукції, що вивозиться з регіону, в загальному обсязі виробництва її в регіоні до питомої ваги продукції, що вивозиться з усіх регіонів країни, в загальнодержавному обсязі виробництва);

$I_{СДВ}$ – індекс середньодушового виробництва продукції в регіоні (середньодушове виробництво в регіоні до аналогічного показника по країні).

Узагальнюючий індекс спеціалізації, запропонований П.П. Борщевським розраховується за формулою:

$$I_{Спец} = I_{Тер} \cdot I_{Нас}, \quad (3)$$

де $I_{Спец}$ – узагальнюючий індекс спеціалізації;

$I_{Тер}$ – індекс виробництва в розрахунку на одиницю території (співвідношення виробництва продукції харчової промисловості в розрахунку на одиницю території в окремому регіоні і в країні в цілому);

$I_{Нас}$ – індекс середньодушового виробництва продукції в регіоні.

Важливим узагальнюючим критеріальним показником регіонального розвитку харчової промисловості розробленим і рекомендованим Радою по вивченню продуктивних сил країни є *узагальнюючий показник розвитку галузі*, кількісна величина якого визначається за формулою:

$$I_{уз} = \frac{I_{Тер} + I_{Нас}}{2}, \quad (4)$$

де $I_{уз}$ – узагальнюючий показник регіонального розвитку харчової промисловості;

$I_{Тер}$ – індекс виробництва в розрахунку на одиницю території;

$I_{Нас}$ – індекс середньодушового виробництва продукції в регіоні.

Цей показник, на думку професора Л.В. Дейнеко [3], є легким для обрахунку і корисним на початковій стадії дослідження або в комплексі з іншими показниками, оскільки кількісне співвідношення окремих, хоч і важливих показників, не дозволяє отримати достатньо обґрунтовану оцінку рівня розвитку харчової промисловості в регіоні, реальні розміри якого можуть бути визначені тільки з урахуванням всієї різноманітності передумов та чинників регіонального розвитку цієї галузі.

Даний показник враховує концентрацію підприємств харчової промисловості відносно площі регіону та чисельності населення регіону, тобто фактично відображає територіальне зосередження і оцінку рівня насиченості продовольчого ринку товарами (забезпеченості населення). Однак обрахований таким чином показник не відображає вагомість галузі у структурі регіонального виробничого комплексу, який виступає як вищий щабель ієрархії виробничої системи території. Тому вважаємо за доцільне, крім запропонованих індексів (за територією та населенням), ввести додатковий індекс, який являє собою різновид коефіцієнта спеціалізації і буде характеризувати потенціал комплексотворення окремих видів виробництва продуктів харчування в межах регіону.

Інтегральний індекс спеціалізації виробництва на певному виді продукції харчової промисловості в тому чи іншому регіоні пропонуємо обраховувати як середнє від індексів локалізації (виробництво продукції на одиницю площі території в регіоні до аналогічного показника по країні), індексу середньодушового виробництва та індексу спеціалізації за валовим регіональним продуктом, який обраховується як співвідношення частки галузі спеціалізації в господарському комплексі регіону (валовий регіональний продукт) до відповідного загальнодержавного показника:

$$I_{Y_3} = \frac{I_{\text{Тер}} + I_{\text{Нас}} + I_{\text{ВРП}}}{3}, \quad (5)$$

де I_{Y_3} – узагальнюючий показник регіонального розвитку харчової промисловості;

$I_{\text{Тер}}$ – індекс виробництва в розрахунку на одиницю території;

$I_{\text{Нас}}$ – індекс середньодушового виробництва продукції в регіоні;

$I_{\text{ВРП}}$ – індекс виробництва в розрахунку на частку ВРП.

Локалізація виробництва основних видів продуктів харчування в Україні за цим узагальнюючим показником характеризується даними табл. 3. На основі обрахованих даних можна зробити більш повне уявлення про місце певного регіону в територіальному розподілі праці при виробництві основних видів продуктів харчування в Україні у 2008 р.

Можна відзначити, що фактично кожна область України у 2008 р. мала можливості для вивозу окремих видів продовольчих товарів за межі регіону. Так, наприклад, АР Крим для вивозу за межі регіону має товарні ресурси макаронних виробів та м'яса свійської птиці; Вінницька область – виробів кондитерських, білого шоколаду, свіжих сирів, соків та нектарів, масла вершкового, молока, яловичини і телятини; Полтавська – води мінеральної, кондитерських виробів, жирних сирів, ковбасних виробів і м'яса яловичини, телятини та свинини; Хмельницька – макаронних виробів, масла вершкового.

Фактично для кожного виду харчової продукції можна виділити регіони зі значенням узагальнюючого показника регіонального розвитку, що значно перевищує загальнонаціональний рівень ($I_{Y_3} > 3$). Такі види діяльності можна вважати високоспеціалізованими в межах регіону, а їх продукція здатна забезпечити потреби споживачів не лише всередині країни, а й за її межами (експортна орієнтація виробництва). Наприклад, у виробництві кондитерських виробів Вінницька ($I_{Y_3} = 5,31$) та Полтавська ($I_{Y_3} = 7,27$) області мають усі передумови забезпечення експортоорієнтованого виробництва, у виготовленні соків та нектарів – Миколаївська ($I_{Y_3} = 17,68$), у виробництві мінеральної води – Закарпатська ($I_{Y_3} = 6,18$), Львівська ($I_{Y_3} = 4,39$) та Чернігівська ($I_{Y_3} = 3,47$), у виробництві пива – Київська ($I_{Y_3} = 5,01$), Львівська ($I_{Y_3} = 4,04$) та Чернігівська ($I_{Y_3} = 3,99$), виготовлення макаронних виробів – Волинська ($I_{Y_3} = 3,22$), Хмельницька ($I_{Y_3} = 5,00$) та Чернігівська ($I_{Y_3} = 3,25$).

Таблиця 3
Індекси спеціалізації регіонів обласного рангу на виробництві основних видів продуктів харчування, 2008*

	Вода міне-	Хлібобу-	Вироби	Вироби	Кондя-	Шоколад	Олія	Сирни-	Кова	Сирні	Соки	Фруктові	Кислом-	Масло	Молоко	Ковбасні	Сир	Льовичи	Свинина	М'ясо
	ральна	лобубу-	виоби	макаронні	кля-	та виоби	з какао	сонячни-	ва	жирні	фруктові	овочеві	лом-	вершкове	облене	ясири	сир	на і тем-	нина	свіської
	мін-	лобу-	виоби	макаронні	кля-	та виоби	з какао	сонячни-	ва	жирні	фруктові	овочеві	лом-	вершкове	облене	ясири	сир	на і тем-	нина	свіської
АР Крим	0,46	1,03	2,69	0,23	0,00	1,45	1,14	2,22	2,65	0,18	0,56	0,41	0,36	1,01	0,53	1,04	0,77	2,17		
Вінницька	0,99	1,28	0,76	5,31	1,44	0,69	1,35	0,11	1,52	1,84	0,32	0,82	10,84	0,86	0,55	3,74	0,94	0,48		
Волинська	0,09	1,14	3,22	0,19	0,54	1,55	1,76	0,08	0,04	1,53	0,24	0,80	0,92	3,18	0,45	1,50	1,03	2,02		
Дніпропетровська	1,42	1,44	0,56	0,54	2,11	3,33	1,76	0,08	0,04	1,53	0,24	0,80	0,92	2,32	2,09	0,23	1,58	2,78		
Донецька	0,26	1,35	1,19	2,11	3,33	3,33	1,76	0,08	0,04	1,53	0,24	0,80	0,92	1,31	0,72	0,31	1,60	0,39		
Житомирська	-	1,20	0,03	1,54	3,26	3,26	-	1,22	0,76	1,49	3,56	0,68	0,68	0,78	2,10	2,94	0,80	-		
Закарпатська	6,18	0,48	0,14	0,52	0,84	0,84	-	2,09	0,04	-	0,10	0,09	0,07	0,17	0,26	-	-	-		
Запорізька	0,36	0,91	0,17	0,54	3,48	1,87	0,00	0,47	0,77	0,53	0,51	0,36	0,36	0,51	0,36	0,36	1,83	0,00		
Івано-Франківська	0,55	0,75	-	-	-	0,76	-	0,76	-	0,32	0,22	0,49	0,44	0,16	1,46	1,46	1,79	0,44		
Київська	2,66	1,66	1,69	0,75	1,54	1,54	0,60	0,10	0,22	1,74	0,51	1,62	1,09	2,04	0,75	1,07	2,97			
Кіровоградська	-	0,69	0,12	0,84	5,25	0,59	-	-	-	-	-	-	2,76	-	2,74	1,68	0,02			
Луганська	0,07	0,95	1,74	0,12	0,94	0,23	0,40	0,66	0,26	1,46	0,24	0,36	1,16	0,61	0,61	1,16	0,61			
Львівська	4,39	0,92	0,6	0,20	0,65	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12		
Миколаївська	0,42	0,80	0,2	0,03	0,50	1,92	1,74	0,69	0,39	0,52	0,59	0,25	0,18	0,38	0,00	0,00	0,00			
Одеська	0,25	1,01	0,08	0,87	1,52	0,23	0,38	0,22	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39	0,39		
Полтавська	2,99	0,95	0,13	7,27	1,66	5,72	-	1,99	1,49	1,20	2,13	0,88	2,26	2,27	0,04	0,04	0,04			
Рівненська	-	0,89	2,31	1,30	0,88	1,69	0,19	0,32	0,98	-	0,81	0,19	2,94	1,50	0,35	0,35	0,35			
Сумська	0,17	1,36	0,10	0,88	0,06	3,50	-	0,78	2,61	1,46	0,52	0,74	0,56	0,31	0,00	0,00	0,00			
Тернопільська	0,57	0,58	0,23	0,07	-	1,27	0,27	0,86	3,18	1,23	0,35	0,66	4,03	1,00	0,12	0,12	0,12			
Харківська	0,16	0,97	1,50	0,80	2,57	0,42	0,03	1,24	0,51	1,01	1,42	2,37	0,71	0,45	0,49	0,49	0,49			
Херсонська	1,51	0,88	1,68	-	2,69	3,38	0,38	1,67	0,55	0,43	0,02	0,11	0,06	0,49	0,07	0,07	0,07			
Хмельницька	0,94	1,26	5,00	0,30	-	1,86	0,42	0,29	4,08	1,02	1,01	0,56	1,29	0,40	1,63	1,63	1,63			
Черкаська	0,31	1,35	0,35	0,24	0,00	0,05	0,05	0,91	1,52	0,57	0,57	1,32	1,07	1,89	9,00	9,00	9,00			
Чернівецька	0,54	1,04	-	-	0,77	-	0,34	-	-	2,20	0,57	1,32	1,07	1,89	9,00	9,00	9,00			
Чернігівська	3,47	1,22	3,25	0,76	0,35	0,35	0,34	0,53	2,85	0,51	0,51	0,51	2,79	0,28	0,16	0,16	0,16			

*Розраховано автором за даними: [7, с. 94-113].

Можна також виділити регіони, що мають високий рівень спеціалізації ($I_{y_3} > 1$) для широкого кола продуктів харчування. Наприклад, Київська та Полтавська області мають високий рівень спеціалізації для 11 із 17 досліджуваних продуктів, Дніпропетровська – 10, Вінницька – 9, Волинська, Донецька, Житомирська, Хмельницька – 8. Найвужче коло високоспеціалізованих виробництв характерно для Закарпатської та Івано-Франківської областей (2).

Відповідно до кількості регіонів (областей) із спеціалізацією на виробництві певного товару їх можна підрозділити на три групи (табл. 4): I група об'єднує продукти харчування, для яких характерна вибіркова спеціалізація регіонів (від 1 до 5 регіонів). II група об'єднує продукти харчування, для яких характерна середня за рівнем поширеності спеціалізація регіонів (від 6 до 10 регіонів). III група об'єднує виробництво продуктів харчування, для яких характерна поширена спеціалізація регіонів (більше 10 регіонів).

Таблиця 4

Групування видів продуктів харчування за кількістю регіонів спеціалізації

Група	Кількість регіонів	Вид продуктів харчування
Вибірковій спеціалізації	від 1 до 5 регіонів	Вироби кондитерські з цукру, білий шоколад та інші вироби без вмісту какао, пиво, сокі фруктові та овочеві, нектари
Спеціалізації середнього рівня поширення	від 6 до 10 регіонів	Вода мінеральна, шоколад та інші вироби готові з какао, олія соняшникова, кисломолочні продукти, масло вершкове, молоко оброблене, сири свіжі неферментовані та сири кисломолочні, м'ясо і субпродукти свійської птиці
Поширеній спеціалізації	більше 10 регіонів	Хлібобулочні вироби, сири жирні, ковбасні вироби, яловичина, телятина і свинина свіжі чи охолоджені

Порівнюючи показники територіальної організації виробництва з даними, обрахованими за узагальнюючим показником розвитку галузей харчової промисловості [9, с. 125], можна відзначити, що кількість регіонів (областей) із спеціалізацією на виробництві хлібобулочних виробів збільшилась з 10 до 13, виробництва м'яса зросла з 12 до 14, виготовлення кисломолочних продуктів – з 8 до 9, а в таких сферах, як виробництво олії, зменшилась з 11 до 9, виробництво масла вершкового – з 12 до 10, а з виробництва жирних сирів не змінилась (13). Наведене засвідчує, що тенденції до самозабезпечення в регіонах, яка домінувала з кінця 90-х рр. 20 ст., починає поступатися місцем обґрунтованим принципам комплексного регіонального розвитку виробництва харчових товарів (наближення виробництва продуктів харчування з обмеженим терміном зберігання до місць споживання, як-то, наприклад, хлібобулочні вироби чи кисломолочні продукти, а товарів тривалого зберігання чи високої матеріаломісткості – до сировинних ресурсів, як-то м'ясопереробне та молочне виробництво, виготовлення олії). І хоч зазначена тенденція є позитивною, однак у цілому її масштаби досить низькі.

Висновки. Існуюча територіальна організація виробництва продуктів харчування в Україні вимагає проведення заходів щодо її вдосконалення, серед яких як першочергові можна виділити: обґрунтоване поглиблення спеціалізації на виробництві тих видів продукції, для яких у регіоні існують найкращі абсолютні та

порівняльні переваги; створення умов для поширення інтеграційних процесів як між підприємствами галузі, так і з суміжними виробництвами; забезпечення обсягів та масштабів виробництва харчових продуктів в регіонах, які задовольнятимуть внутрішні потреби території, потреби міжрегіонального обміну і експортні потреби країни; необхідність оптимізації кількості та розмірів підприємств у відповідності до вимог комплексного регіонального розвитку економіки та новітніх техніко-технологічних досягнен.

1. *Андерсон В.М.* Геоменеджмент і геомаркетинг як інструменти запровадження регіонального розвитку в умовах ринкових перетворень в Україні / В.М. Андерсон // Україна в сучасному світі : конференція випускників програм наукового стажування у США. – К. : Стило, 2003. – С. 336–348.
2. *Андерсон В.М.* Регіональна конкуренція як фактор соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / В.М. Андерсон // Електронне видання. – Режим доступу : <http://kennan.kiev.ua/kkp/content/conf06/papers/Anderson.html>.
3. *Дейнеко Л.В.* Економічні проблеми розвитку харчової промисловості України та її регіонів 2000 року [Електронний ресурс]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.10.01 / Людмила Вікторівна Дейнеко; – К., 2000. – Режим доступу : <http://disser.com.ua/contents/34494.html>.
4. *Дейнеко Л.В.* Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень : проблеми теорії і практики / Л.В. Дейнеко. – К. : Знання, 1999. – 331 с.
5. Міжнародна статистика : навч. посіб. / за ред. З.О. Насінника. – Тернопіль : Екон. думка, 2000. – 195 с.
6. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення : моногр. / кол. авт.; за ред. д.е.н., проф. А.Ф. Мельник. – Тернопіль : Екон. думка, 2003. – 608 с.
7. Промисловість Чернігівщини у 1995–2008 роках : стат. зб. – Чернігів, 2009 р. – 119 с.
8. Регіони України 2009 : стат. зб. Ч. II. – К. : Держкомстат, 2009. – 758 с.
9. *Симоненко В.К.* Регіональна політика: системний підхід / В.К. Симоненко // Економіка України. – 1996. – №6. – С. 31–37.
10. *Сичевський М.П.* Організаційно-економічний механізм розвитку харчової промисловості України : теорія, методологія, практика : дис. на здобуття наукового ступеня доктора екон. наук: 08.07.01 / М.П. Сичевський: – К., 2005. – 468 с.
11. Советский энциклопедический словарь / под. ред. А.М. Прохорова. – 4-е изд. – М. : Сов. Энцикл., 1987. – 1600 с.
12. Структурна трансформація економіки та ринок праці України: тенденції, соціальні наслідки, перспективи / під ред. С.І. Бондур. – К., 1999. – 425 с.
13. *Фещенко О.Л.* Методологія та методи оцінки ефективності структурних зрушень / О.Л. Фещенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2003. – № 11 (30). – С. 18–23.

Отримано 17.09.10

Н.Т. Шадура-Никипорец

РЕГИОНАЛЬНАЯ КОМПОНЕНТА СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ
ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Углублены методические подходы к оценке развития пищевой отрасли на мезоуровне. Обосновано и апробировано авторскую методику определения уровня специализации регионов. Осуществлено группирование регионов по коэффициенту регионального опережения.

Ключевые слова: пищевая промышленность, оценка, специализация, коэффициент концентрации.

N.T. Shadura-Nykyporets

REGIONAL COMPONENT OF MODERN DEVELOPMENT OF FOOD
INDUSTRY OF UKRAINE

Methodological approaches to the assessment of the food industry at the mezolevel were deepened. The author's method for determining the level of specialization of regions was justified and approved. The grouping of regions by the coefficient of the regional advance was carried out.

Keywords: food processing, evaluation, specialization, concentration coefficient.